אשכולות

העלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה"

שירבו זכויותינו כרימון

הרב מרדכי גרינברג שליט"א
ראש הישיבה

"פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון, דכתיב כפלח הרימון רקתך, אל תקרי רקתך אלא ריקנים שבך" (סוף חגיגה).

שאל הרב וולבה זצ"ל, אם הריקנים מלאים מצוות כרימון, מה נשאר "למלאים" להוסיף, הרי אי אפשר לדחוס גרעינים נוספים אם הרימון מלא. ועוד, אם הם מלאים כרימון, הרי אינם ריקנים?!
ותשובתו, שההבדל בין הריקנים למלאים אינו בכמות המצוות אלא באיכותן. אפשר לאדם להיות מלא במצוות, ואעפ"כ להשאר ריק, כיוון שהמצוות הן מצוות קלות.

מהי מצווה קלה? הגמ' בריש ע"ז (ג.) קוראת לסוכה מצווה קלה, משום דלית בה חסרון כיס. כלומר, כל מצווה שאין אדם צריך להשקיע בה, ובאה לו בקלות, ואינה מעמידה אותו בפני נסיון, זוהי מצווה קלה.
וע"כ אמרו חז"ל (ב"ר פל"ג) שרשעים משלמים להם שכר מצוות קלות שעשו בעוה"ז, כדי לטורדן מן העוה"ב. ואלו הם פושעי ישראל שאמנם מלאים מצוות, אך מצוות קלות, שאין בהם נסיון ואין צורך להשקיע בהן מאמץ רב, וע"כ גם שכרן הוא בעולמנו, עולם הטבע, כשם שקיום המצוה לא חרג מעולם הטבע, ולא היה צורך לאדם להתעלות מעל עצמו.

"הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא", ופירש"י: "כשהם עומדים משנתן בשחרית, הם מתגברים כארי וכלביא לחטוף את המצוות, ללבוש ציצית, לקרא את שמע ולהניח תפילין".
פירש המהר"ל בגור אריה, שענין המצוות הוא התגברות כארי על הטבע, מהבקר ועד הלילה. וע"כ דוקא מצוות חמורות יש בהן הסגולה לרומם אותנו מעל הטבע, ומצוות אלו יכולות להיות מצוות שאדם דש בעקביו, לכאורה דברים קטנים, כמו לשון הרע וברכת הנהנין, אלא שהזהירות בהן קשה, וכל שכן מצות תלמוד תורה הדורשת התגברות כארי, "וכל אחד מאיתנו יודע מעצמו, כמה היה בוחר לרוץ למצוות של צדקה וגמ"ח, אם רק היה יכול לפטור עצמו מת"ת בלא הפסקה, כי זוהי המצווה הקשה ביותר".

וכך אפשר שאדם יקיים כל ימיו מצוות רבות ויהיה מלא במצוות, ואעפ"כ ישאר ריקן.
"שתחדש עלינו שנה טובה", זוהי בקשתנו מבורא עולם, אך גם הוא תובע מאיתנו תנועה של התחדשות. "ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה", ועל כך אנו מוכים "הפלא ופלא" כדברי הנביא (ישעיהו כ"ט, יג-יד) וזהו פן אחד בצורת ההתחדשות, לאו דוקא בכמות המצוות אלא באיכותן. להתגבר כארי ולא לחוש לקושי שבקיום המצוות, שדווקא קושי זה הוא הנותן למצוות את ערכם המלא, ובזה נתמלא יותר ויותר כרימון.

התוספות בתפילה בעשרת ימי תשובה

בתפילת שמונה עשרה: בכל עשרת ימי תשובה אומרים בתפילת שמ"ע "המלך הקדוש" במקום "הא-ל הקדוש". שכח ולא אמר, אם נזכר ת"כ דיבור מתקן עצמו, ולאחר כדי דיבור חוזר לראש התפילה. כמו"כ אומרים "המלך המשפט" במקום "מלך אוהב צדקה ומשפט". שכח ולא אמר, ונזכר לאחר כדי דיבור מסיום הברכה לא חוזר. כמו"כ מוסיפים "זכרנו לחיים", "מי כמוך", "וכתוב", "בספר חיים". שכח ולא אמר ונזכר לאחר שאמר את שם ה' של סוף הברכה, לא חוזר.
בקדיש: אומרים "לעילא **ולעילא** מכל ברכתא" וכן "עושה השלום".

אומרים בשחרית בכל יום "שיר המעלות ממעמקים" לאחר פסוקי דזמרה, וכן "אבינו מלכנו" לאחר חזרת הש"ץ. משכימים כל יום לומר סליחות לפני התפילה.

ראש השנה ופרשת
"האזינו" – "שובה"
א' בתשרי ה'תשס"ז
גיליון מס' 34
****

זמני החג

הדלקת נרות בערב ראש השנה:
18:29

מוצאי יו"ט ראשון של רה"ש וכניסת יום טוב שני: 19:27
(אין להכין שום דבר לצורך יו"ט שני ביו"ט ראשון, לפי שאין להכין מיו"ט אחד למשנהו. החל משעה זו ניתן להכין אוכל ולהדליק נרות לכבוד יו"ט שני)

הדלקת נרות ערב שבת: 18:27
מוצאי שבת: 19:25

זמני השבוע

(מערב ראש השנה←ערב יוה"כ)
(ע"פ אופק תל-אביב)

במוצ"ש "האזינו" נכנס לתוקפו שעון החורף

עלות השחר	3.58-4.51
זמן ציצית ותפילין	4.39-5.31
הנץ החמה(מישור)	5.28-6.23
סו"ז ק"ש מג"א	7.47-8.44
סו"ז ק"ש גר"א	8.31-9.30
סו"ז תפלה	9.32-10.32
חצות היום	11.34-12.36
מנחה גדולה	12.05-13.08
שקיעת החמה	17.40-18.52

הדף היומי: כתובות יא'-כ'

לעילוי נשמת

לזכרון עולם
אבי **ר' יום טוב לוי ז"ל**
בן ר' יצחק וסולטנה ז"ל
נלב"ע בז' במרחשון ה'תשס"ז
ת.נ.צ.ב.ה

הונצח ע"י ר' אבי לוי יבלח"א
ומשפחתו שיחיו

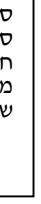

מערכת "אשכולות" מאחלת לכל חבני, עובדי, אברכי ותלמידי ישיבת "כרם ביבנה"
ולכל בית ישראל, שנה טובה, כתיבה וחתימה טובה

העורך: ש"י לאו | הקלדה: מוטי פקטר
העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"נ אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!
העלון מופיע גם באתרי ישיבת "כרם ביבנה" באינטרנט: עברית: www.kby.org.il אנגלית: www.kby.org

תפקידו האמיתי של מקריא התקיעות

הרב אחימאיר קלה שליט"א

ש אלה: מהו תפקידו של המקריא את שמות סוגי התקיעות לפני הבעל- תוקע?

<u>הרחבת השאלה</u>: נודעת בהלכה החשיבות לבחירת בעל תוקע הגון ויר"ש ויחד עמו ואולי אף יותר בחירת האדם שיקריא לפניו את התקיעות[1], ולכאורה מדובר בתפקיד טכני בלבד שנועד למנוע טעויות בסדר התקיעות מצדו של הבעל תוקע שטרוד במעשה התקיעה ולצורך זה די יהיה אם נבחר מקריא הבקי בהלכות התקיעות ול"ד צדיק ויר"ש כפי הנהוג במקומות רבים.

<u>הקדמה לתשובה</u>: במקום נוסף אחד בלבד מצאנו הקראה מעין זו של תקיעת השופר- בברכת כהנים. וכך נפסק שם בשו"ע[2] : "מתחילין הכהנים לומר "יברכך"... ואח"כ מקריא אותם ש"ץ מילה במילה". לדעת המחבר הקראת הש"ץ מתחילה רק לאחר שכבר פתחו הכהנים מעצמם במילה הראשונה של ברכתם "יברכך". הרמ"א (שם) חולק ואומר: "וי"א שגם מילת "יברכך" יקרא אותו ש"ץ תחילה וכן נוהגים בכל מדינות אלו". שורש מחלוקתם מבואר בפמ"ג[3] : לדעת הרמ"א- חובת ההקראה נובעת מגזה"כ שנאמר[4]: "כה תברכו את בנ"י אמור להם" ונדרש בספרי: מניין שהחזן צריך לומר להם: "אמרו"? ת"ל- "אמור להם" ולכן חובה להקריא גם את המילה הראשונה. לדעת המחבר- מטרת וסיבת ההקראה היא למנוע טעות מן הכהנים (שאין בידיהם סידורים וטרודים במעשה הברכה) אך במילה הראשונה אין חשש טעות. (ולדידיה דרשת הספרי היא בגדר אסמכתא בלבד לתקנת חז"ל). עכ"פ להלכה נהוג בכל תפוצות ישראל להקריא לפני הכהנים מן המילה הראשונה וכדעת הרמ"א.

כשם שמצאנו מחלוקת גבי הקראת ברכת כהנים כן מצאנו בהלכות שופר:

המשנה ברורה[5] בשם השל"ה פוסק שיש להקרות לפני התוקע גם את התקיעה הראשונה, אע"ג דלא שכיח כ"כ שיטעה בה. ובבאר היטב[6] ציין שמקורו בסי' קכ"ח הוא הסימן העוסק בברכת כהנים. דא עקא, מקשה שער הציון[7], הלא בברכת כהנים יש מחלוקת בדבר ושם בדעה קמייתא סובר המחבר שאין להקריא מילת "יברכך" כי אין חשש טעות ובגר"א משמע שדעה זו עיקר להלכה ואע"פ שעלמא נהוג שם כדעת הרמ"א ומקריאין גם מילת "יברכך" הינו דוקא שם שיש גזה"כ: "אמור להם" (וכנ"ל) משא"כ הכא אין גזה"כ ובפרט שהרמ"א עצמו בנידון דידן מנמק טעם ההקראה: "כדי של יטעה" והכל מודים שטעות במילה קמייתא אינה שכיחה ומדוע להחמיר ולחוש לטעות במקום שלאידך גיסא יש חשש גדול להפסק בין ברכה למצווה? וכן מסקנת שעה"צ: "במקום שאין מנהג יותר טוב שלא להקרות בתקיעה הראשונה כדי שלא יהיה הפסק למקריא"[8].

אעפ"כ, כיום המנהג הנפוץ הוא להקריא את <u>כל</u> התקיעות כולל הראשונות ותימה רבה- כיצד התפשט מנהג כזה שלכאורה אינו ראוי ע"פ המובאות הנ"ל?

לישב המנהג צריך לומר שתפקידו של המקריא הוא מעבר לסיוע במניעת טעויות טכניות וכך כותב בספר מטה אפרים[9] : "המקרא והתוקע והש"ץ המתפלל מוסף, הם ראוי להם להתעורר בתשובה, מאחרי שהם נעשים אמצעים בינו יתברך לבין הציבור..." ובהמשך דבריו הוא מסביר יותר: "וילמדו כוונת התפילות והתקיעות, ואם לא נמצא תוקע אשר רוח-אלוקים בו לכוון סודות התקיעות, ראוי שיהיה <u>המקרא</u> יודע ובשעה שיקרא לפני התוקע יכוון..."

נמצא שתפקידו של המקרא אינו מסתכם בתיקון טעויות אלא שכוונותיו בעניני התקיעות מועילות להצטרף לתקיעות של התוקע ועפי"ז מובן מדוע גם בתקיעה ראשונה יש להקריא למרות שאין חשש סביר לטעות. בכדי להטעים הדבר על דרך הדרוש נביא את דברי החכמת שלמה[10] שכתב רמז לתקיעת שופר בר"ה מתקיעת שופר שבמתן תורה. וכך כתוב בפרשת יתרו[11] : "ויקול שופר חזק מאוד ויחרד כל העם אשר במחנה" ואילו בהמשך כתוב קצת אחרת[12] : "ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד משה ידבר והאלוקים יעננו בקול".

וכמה קושיות בהשוואת הפסוקים:

א. מהו ה"דיבור" של משה?

ב. מדוע לא הוזכר דיבור זה בפסוק הראשון הנ"ל?

ג. מדוע לא הוזכר בפסוק הראשון שהקול "<u>הולך</u> וחזק"?

ד. מדוע הוזכרה חרדת העם רק בפס' הראשון?

החכמת שלמה מקדים ומביא את דברי רס"ג שמונה טעמים לתקיעת שופר בר"ה וביניהם- תקיעת השופר מזכירה את מתן תורה שבמעמד הר סיני. החכמת שלמה כותב שניתן לומר גם להיפך- קול השופר שנשמע במעמד הר סיני נועד להזכיר לעם ישראל את קול השופר של ר"ה שהרי עיקר ענינו של קול השופר בר"ה הוא לעורר לחזרה בתשובה[13] ובא השופר לבשרם בזמן קבלת התורה שגם אם חלילה יעברו על דברי תורה אל תיפול רוחם כי יש להם תקווה בתשובה.

וזוהי משמעות הפסוקים הנ"ל[14]: פסוק ראשון עוסק בתקיעה המיוחדת למתן תורה, אלא שאז נחרד העם שמא לא יוכל לשמור כראוי את דברי התורה ויענש על כך. לכן בא פסוק נוסף ומלמדנו שהיתה התקיעה הראשונה הולכת ומתחזקת לרמז לשופר התשובה של ר"ה- לחזק ידי העם מפני חששם ולומר להם: גם אם תפלו יש לכם תקווה בתשובה. וכיצד היא התקיעה הזו? ע"י דיבורו של משה שהיה מקריא את הקולות לפני השמעם ובצירוף כוונת תפילתו ותפילת עם ישראל יתכפר להם. עכ"פ לענייננו סמך נוסף לעניין הקראת התקיעות, ובכן מיושב מנהג העולם להקריא מן התקיעה הראשונה[15].

---

[1] כ"כ בספר מטה אפרים סי' תקפ"ה סע' ב': "וידקדקו לחזור אחר תוקע שיהיה הגון, בעל תורה ומעשים טובים... וכן <u>המקריא</u>..."

[2] או"ח קכ"ח/י"ג

[3] סי' קכ"ח אשל אברהם אות כ'

[4] במדבר ו'/כ"ג

[5] תקפ"ה/סקי"ח

[6] שם סק"ז

[7] שם סקל"א

[8] מעניין שהמחבר כאן לא הביע דעתו וכן מנהג הספרדים בד"כ שלא להקריא כלל, וגם הנוהגים להקריא מסקנת הגר"ע יוסף בספרו "הליכות עולם" שלא יקריאו מילה ראשונה מחשש הפסק בין ברכה למצווה.

[9] מטה אפרים הנ"ל בהערה 1, ומסתמא יסודותיו בהררי קודש.

[10] או"ח סי' תקפ"ה

[11] שמות י"ט/ט"ז

[12] שם פס' י"ט

[13] ע"פ רמב"ם בהל' תשובה.

[14] בדברי החכמת שלמה שם נפלו כמה שיבושים וכן סתומים הם במקצת, והאמור כאן הוא אך פירושם לפי עניות דעתי.

[15] עוד הרחבה- נותן למצוא בחוברת "התוקע בשופר והמקריא בתקיעות" להרב חיים לוונטל.

דיני השבוע ומנהגיו

<u>יום חמישי, יו"ט ראשון של ראש השנה: ערבית:</u> אומרים את הפיוט "אחות קטנה" ומתפללים ערבית כבכל רה"ש. לאחר שמ"ע אומרים החזן והקהל פסוק בפסוק את המזמור "לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה".

<u>שחרית:</u> משכימים לבית הכנסת. שליח הצבור מתחיל ב"ההמלך", "שיר המעלות". שחרית כבכל רה"ש, פיוטים כנהוג. לאחר שחרית אומרים "אבינו מלכנו", שיר של יום, "לדוד", מוציאים שני ס"ת ואומרים י"ג מדות ו"רבונו של עולם". בראשון קוראים לחמישה בפרשת "ויראא": "וה' פקד את שרה" ובשני למפטיר בפרשת פינחס: "ובחדש הראשון באחד לחודש". מפטירים בשמואל א' א': "ויהי איש אחד מן הרמתים צופים". תקיעת שופר: "למנצח לבני קורח מזמור" שבע פעמים. תוקעים 30 תקיעות דמיושב (רצוי לא לומר את ה"יהי רצון" בין התקיעות). "אשרי", הכנסת ספרי התורה. **<u>מוסף:</u>** הש"ץ אומר "הנני העני ממעש". מוסף של רה"ש. אומרים "ואת מוספי יום הזכרון הזה" בגלל שהוא ראש חודש. כשכורעים בחזרת הש"ץ, שמים מטפחת בינו לארץ, אם הריצפה עשויה מאבן. תוקעים שלושים תקיעות בחזרת הש"ץ: תשר"ת, תש"ת, תר"ת לכל ברכה: מלכויות, זכרונות ושופרות. בברכת "רצה" אומרים "ותערב לפניך עתירתנו". לאחר חזרת הש"ץ משלימים עוד ארבעים תקיעות להשלים למאה תקיעות. ראוי ללכת לבית הכנסת ללמוד ולומר מזמורי תהלים, ורבים נוהגים לסיים תהלים בכל אחד מימי רה"ש. מנחה: "אשרי", "ובא לציון", חצי קדיש, עמידה כמו בשחרית, "אבינו מלכנו", קדיש שלם, "עלינו". תשליך: לאחר מנחה לפני השקיעה נוהגים ללכת לים או למקור מים כגון נהר ואומרים פסוקי "מי א-ל כמוך" עד "ותשליך במצולות ים כל חטאתם", ויש מהדרין ללכת למקום שיש בו דגים.

<u>יום שישי, יו"ט שני של ראש השנה: ערבית:</u> מתחילים בהכנות ליום השני כולל הדלקת נרות לאחר צאת הכוכבים: 19:27. בקדוש הלילה, ניחם פרי חדש או בגד חדש ובברכת "שהחיינו" יכוון גם עליו. **כל התפילות של יום שני כדאתמול.** ב**<u>שחרית</u>** דוחים את הפיוט "לא-ל עורך דין" למוסף, קוראים לחמישה בפרשת "ויראא": "ויהי אחר הדברים האלה והאלהים ניסה את אברהם", ובספר השני כדאתמול. מפטירים בירמיהו לא: "כה אמר ה' מצא חן במדבר". לכתחילה צריך התוקע ביום שני ללבוש בגד חדש ולכוון בברכת "שהחיינו" של השופר גם עליו, ואם אין לו, מברך בכל מקרה. אין להאריך בתפילה יותר מדי, שיוכלו לאכול ולהתכונן לשבת. **<u>מנחה:</u>** כדאתמול, ואין אומרים "אבינו מלכנו".

<u>שבת קודש, ג' בתשרי, פרשת "האזינו", שבת "שובה":</u> ב**<u>ערבית</u>** מקצרים בקבלת שבת. יש המתחילים "מזמור שיר ליום השבת", ויש ב"מזמור לדוד", ואומרים ארבעה בתים מ"לכה דודי". בברכת "מגן אבות" אומר הש"ץ "המלך הקדוש", ואם טעה לא חוזר. ב**<u>שחרית</u>** מפטירים בהושע ידי: "שובה ישראל", ומוסיפים מיאל ב' "תקעו שופר בציון" עד סוף הפרק. ב**<u>מנחה</u>** לא אומרים פרקי אבות ולא "ברכי נפשי" **והרב דורש בענייני התשובה.**

<u>יום ראשון, ד' בתשרי, צום גדליה:</u> התחלת הצום: 3.53 גמר הצום: 18:15. ב**שחרית** הש"ץ אומר "עננו" בין ברכת "גואל" ל"רפאנו", וחותם. אם שכח ואמר את ה' של ברכת "רפאנו", יאמר ב"שמע קולנו", ואם שכח גם שם, לא חוזר. לאחר חזרת הש"ץ אומרים "אבינו מלכנו" ותחנון. קוראים לשלושה בפרשת "כי תשא" – "ויחל משה", ומסיימים כרגיל. מי שלא צם לא עולה לתורה. ב**מנחה** אומרים "אשרי", חצי קדיש, וקוראים לשלושה בפרשת "כי תשא" – "ויחל משה". לאחר הקריאה מפטירים "דרשו ה' בהמצאו" (ישעיה נ"ה) ומסיים בברכת "מגן דוד". מכניסים את ספר התורה ומתפללים ש"ע. היחיד מזכיר "עננו" בלחש ב"שמע קולנו", ואם שכח אומרו ב"אלקי נצור". שכח גם שם, לא חוזר, והש"ץ אומרו כמו בשחרית. אם מתפללים מנחה גדולה הש"ץ אומר "או"א ברכנו בברכה המשולשת", ואם מתפללים אחר פלג המנחה הכהנים עולים לדוכן. לאחר חזרת הש"ץ אומרים "אבינו מלכנו" ותחנון, ומסיימים כרגיל.

טַעֲמֵי הַהֲלָכָה

המשך היתר המכירה

ע"פ הוברות מכון "צורבא מרבנן"

ר' ניר ישי

יסודות המצדדים בהיתר מכירה

א. אנו מסתמכים בשעת הדחק (לחקלאים הרבים) על סברת היחיד, בפרט באיסור דרבנן, וכיוון שמצינו להרז"ה הסובר שבזמן הזה לא נהוג שביעית כלל רק ממידת חסידות, מסתמכים על דבריו לפחות ע"י מעשה מכירה לגוי.

ב. כמו שמצינו מכירת חמץ הנעשית בערב פסח, שתקנו חכמים מכירת חמץ לגוי על אף שאיסור חמץ הוא מדאורייתא, כך אנו מסתמכים על מכירת הקרקע לגוי בערב שביעית.

ג. יש לצרף המחלוקת בעיקר חשבון שנת השמיטה, ולדעת כמה מהפוסקים אין החשבון שלנו נכון, וממילא אין זה ברור ששנת תשס"ח היא שנת שמיטה.

דעת המתנגדים להיתר המכירה

א. על אף שמצינו להרז"ה ועוד ראשונים הסוברים דאין שביעית בזמן הזה, אין לסמוך על דבריהם מהטעמים הבאים:

1. **כתב הרשב"ץ בפסקי נדה** – יחיד ורבים שנחלקו ולא נפסק בתלמוד כאחד מהם, יש אומרים שעושים דברי היחיד בשעת הדחק ואינו נראה לומר כן במחלוקת תנאים ואמוראים אלא רק במחלוקת גאונים ופוסקים ובמילתא דרבנן, וגם בגמרא מצינו מחלוקת לגבי קדושת ארץ ישראל בזמן הזה.
2. **כתב החלקת מחוקק (אבן העזר סימן יז')**- דווקא שנחלקו שלא בשעת הדחק יש להקל ביחיד מה שאין כן בכה"ג שעיקר הפלוגתא היא בשעת הדחק כמו בעיגון וכדומה, אז ההלכה כמרובין, לפי זה בנידון דידן דפליגי בשמיטה הרי עיקר הפלוגתא היא בשעת הדחק, א"כ לא שייך כלל לתפוס דעת יחיד.

ב. **יש לחלק בין מכירת חמץ למכירת קרקעות** – דהתם אם יבוא הנכרי וישלם מחיר החמץ לפי המוסכם והכתוב בשטר המכירה, יתנו לו הכל ויטחנו קמח חדש לאחר הפסח, מה שאין כן בשביעית אם יבוא הקונה ועמו כסף רב לשלם מחיר כל קרקעות ארץ ישראל במיליארדי דולרים וכי תעלה על דעתך שיסכימו החקלאים למכור אדמת אבותם, ונמצא שאין המכירה אלא חוכא ואיטלולא והוי בכלל דברים שבליבו ולא סמכא דעתיה בקניין זה.

ג. אין להסתמך על הדעות שאין השמיטה חלה בשנת תשס"ח דמרן הבית יוסף (יורה דעה סימן שלא') הביא המחלוקת הנ"ל וסיים – השתא לפי הסברא האחרונה שתפס הרמב"ם עיקר נמצא ששנת פ"ט הייתה שמיטה וכן המנהג היום בארץ ישראל וכן פסק בשו"ע שם, וא"כ שהדין מוכרע אין לצרף סברת המתירים בזה.

להלכה – מן הראוי והנכון הירא וחרד לדבר ה' לקנות פירות וירקות אך רק מחנויות שומרי שמיטה, שאינם מסתמכים על היתר המכירה המתבצע ע"י הרבנות הראשית. בפרט שבזמננו הדבר אפשרי בנקל לצבור הרחב שלא לסמוך על היתר המכירה, וכבר אמרו חז"ל על שומרי שביעית גיבור כח עושי רצונו.

ובפרט יש להחמיר בגינות נוי וכדומה. לשמור בהם כל דיני שמיטה ולא להזדקק להיתר המכירה אחר שכיום אין כל כך שעת הדחק על היתר זה. (ילקוט יוסף עמ' תקצא).

הַשְׁאֵלָה הַשְׁבּוּעִית

עניני ראש השנה

הרב בן ציון אלגזי שליט"א

בנוסח התפילה של ראש השנה אנו אומרים: "ועל המדינות בו יאמר, איזו לרעה ואיזו לשובע". קשה, הל במסכת ראש השנה כתוב במשנה מפורש, שבפסח נידונים על התבואה, וכיצד א"כ דן הקב"ה בראש השנה איזו מדינה תרעב ואיזו תשבע, הלא רעב ושובע תלויים בכמות התבואה, וזה נקבע בפסח?

התשובה תפורסם בע"ה בגיליון הבא

התשובה לשבוע שעבר: המילים 'נוצר חסד לאלפים' המתייחסות לעושים תשובה מאהבה וסופו של הפסוק לעושים תשובה מיראה, ואין להקיש בין שני החלקים. ועוד יש לתרץ שבפסוק זה מורה לנו הקב"ה שאפילו אדם שבתחילתו עבד את ה' מאהבה ואח"כ עשה עברות ולאחר מכן ניחם על מעשיו ועשה תשובה מיראה, מ"מ אותו החלק שעבד מתחילה מאהבה לא התבטל,ולגבי חלק זה עדיין קיימת ההבטחה של 'נוצר חסד לאלפים'.

טַעֲמֵי הַמִּנְהָגִים

תקיעת שופר

ע"פ אוצר טעמי המנהגים לר' שמואל פינחס גלברד

נוהגים להשאיר את ספרי התורה על הבימה בשעת תקיעת שופר ולהכניסם לארון הקודש אחרי התקיעות דמיושב. (רמ"א או"ח סו"ס תקצ)וכן נוהגים שתוקעים על הבימה שקוראים בתורה. (ראה מג"א ס' תקצב ס"ק ו')

1. להזכיר את תקיעת החצוצרות בשעת הקרבת הקרבנות על המזבח בבית המקדש, מאחר והבימה שקוראים עליה דומה למזבח והתורה שקוראים – לקרבנות. (שו"ת משיב דבר ח"א ס' טו וכן או"ח ס' תרסא)
2. "מיום שחרב בית המקדש אין לנו מגן ומעלה זכרונות לטובה כמו התורה, והיא עמידתנו והקיום אשר לנפשנו". (שו"ת משיב דבר שם)

נוהגים לכסות את השופר בשעת הברכה עליו. (באה"ט ס' תקצג ס"ק ג')

1. ע"ש אמרו במדרש שאברהם אבינו הצניע את יצחק בשעה שבנה את המזבח, שעליו עקד אותו, והואיל והשופר הוא זכר לעקידה, לכן מצניעים אותו בשעת הברכה (שדי חמד מערכת רה"ש ס' ב' אות יד בשם קדמות הזהר לרד"ל)
2. משום שאצל העקידה נאמר: "וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו", אבל עד אז האיל היה מכוסה ממנו, זכר לכך אנו מכסים את השופר. (ויצבור יוסף ס' יא)
3. כדי להורות בכך שעיקר המצוה שמיעת קול שופר, לכן אף מברכים לשמוע קול שופר ולא על תקיעת שופר. (שו"ת אפרקסתא דעניא ס' קטז)
4. כמו שמכסים את הפת בשעת קידוש, שלא יראה בושתו שאין מקדשים עליו, כך מכסים את השופר, כדי שלא יראה בושתו שאין מברכים עליו, אלא על השמיעה. (שו"ת אבני נזר ח"ב ס' תלא)

מזל טוב:
לר' מאיר אברהם להולדת הבת, **למוטי רוטשטיין (ו')** לארוסיו.

תשובה מאהבה

התקדמותה של התוכנית האלוקית בעידן הגאולה

נתן קוטלר (ד')

א. ביריעה זו אחקור בע"ה על דבר התקדמותה של התוכנית האלוקית בעידן הגאולה, החל משנת הת"ר (1840 למניינם). אולם תחילה אסביר כמה יסודות ומונחים: התוכנית האלוקית היא שם נרדף לתהליך תיקון הבריאה אשר הינו תהליך הזדככות שהאנושות צריכה לעבור כתוצאה מחטא אדה"ר, כדי שתהיה ראויה להתקרב לקב"ה. ההתקרבות לקב"ה היא האושר והטוב המושלם ביותר (עי' תהלים מב, ב- ג; עג, כח; דרך ד' ח"א, פ"ב; מסילת ישרים פ"א). הדרך להתקרב לקב"ה היא באמצעות הליכה בדרכיו (עי' סוטה יד, א), תיקון מידות הנפש (עי' ירמיהו ט, כג; מיכה ו, ח) וקיום תורה ומצוות (עי' מפעלות אלוקים א, ד: "התורה היא באמת סולם לעלות אל האלקים אשר נתנה"), כל אלו נקראים בכללים עבודת ה'. אך בעבודת ה' ישנן דרגות, יש אלו ושעובדים מיראת העונש ואהבת השכר ויש העובדים מיראת הרוממות ואהבת הבורא מאידיאל (עי' הקדמת ספר הזוהר יא, ב). אם כן, מטרת התוכנית האלוקית היא שכל האנושות (איש איש כפי מדרגתו עי' תנא דבי אליהו י') תעבוד את הבורא מתוך אהבה אידיאלית. מהי הגדרתו של העובד מאידיאל? "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה" (רמב"ם הל' תשובה י, ב). רק כך העולם יתוקן לחלוטין ויהיה ניתן להתקרב לקב"ה באופן מושלם (עי' רש"י ויקרא כו, יב – כוונתו ליראת הרוממות). חז"ל (שבת לא, ב) תימצתו את כל תהליך תיקון הבריאה במשפט אחד: "אמר רב יהודה לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו, שנאמר (קהלת ג) "והאלקים עשה שייראו מלפניו". הר"ץ בדרשותיו (ז' וכן י') מוכיח שיראה זו היא יראת הרוממות.

ב. עתה שהתוכנית האלוקית ידועה, ניתן להתחקות אחר התקדמותה בשלביה האחרונים.

הרב וינברג זצ"ל כותב בשו"ת שרידי אש (סוף חלק ד) שבתקופת הגלות הרגש הדתי "ניזון רק מפחד המות ואימת העונשים החמורים שיבואו אחריו. ודאי שהאמונה בשכר ועונש היא אחד העיקרים היסודיים בדת ישראל..אבל שימוש היתר והעמדתו לכח הדוחף היחיד בקיום המצות, משקיעים את האדם בתהום הצער והתוגה וגורמים לתשישות רוחנית" (עיי"ש היטב). במילים אחרות, בתקופת הגלות רוב עם ישראל עבדו את ה' מיראת העונש ואהבת השכר. זוהי דרגה נמוכה ומצומצמת, משום שההולך בה אינו עובד אלא את עצמו (הסולם בהקדמת ספר הזוהר שם; של"ה עשרה מאמרות ב'). הרמב"ם (שם א) כותב: "אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא יעבוד מיראה". והנה באו ימים ש"הַנִּפְנָיִם נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ" (שה"ש ב, יב), תקופת הגלות הסתיימה והגיעה תקופה חדשה של עבודה מאהבה. אך כיצד עם ישראל ישתחרר מהשפעתה הממאירה של הגלות של עבודת ה' מיראת העונש?

ג. הנצי"ב כותב על פרשת התשובה (דברים ל, א- י): "פרשה זו היא פרשת הגאולה, נבואה ברורה איך יהיה סדר הגאולה העתידה". כמבואר, בתחילה עם ישראל הופץ בארצות הגולה ושם עבד את ה' מיראת העונש, אך כאשר זרח אור הגאולה עם ישראל עמד בפני **תהליך חינוכי אלוקי** אשר בסופו יתחנכו לעבוד את ה' מיראת הרוממות ואהבה אמיתית: **השלב הראשון**: וְשַׁבְתָּ עַד ה' אלקיך וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ. וְשָׁב ה' אלקיך אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ ה' אלקיך שָׁמָּה...וֶהֱבִיאֲךָ ה' אלקיך אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ...". השלב הראשון היה קיבוץ הגליות אשר על ידי בניין הארץ והאומה עם ישראל התחנך להתרומם מעל מסגרותיו הפרטיות והאנוכיות ולעבוד למען טובת הכלל מאידיאל וממסירות נפש "בכל לבבך ובכל נפשך". אך אע"פ שהחזרה עצמה לארץ ישראל נחשבת תשובה (רבי יונתן אייבשיץ על פרשת בלק; אם הבנים שמחה ב, ח), מכל מקום עדיין עם ישראל היה צריך לנתב כח נפשי חדש זה המלא באידיאלים לאפיקי התורה והמצוות. אולם עדיין עם ישראל נשאר בקטנוניותו בכל הקשור לעבודת ה' מאחר ועבד בנוסח הגלות מיראת העונש (ורבים אף עזבו כליל את הדת). לכן רק נאמר "ושבת **עד** ה' אלקיך" מהו "**עד** ה'"? מרן הרב קוק זצ"ל כותב (עולת ראיה ח"א, עמ' שלה): שפירוש ביטוי זה הינו: "על פי מה שאמרו חז"ל (פסחים נ, ב), שבעושים שלא לשמה הוא **עד שמים** ובעושים לשמה הוא **מעל שמים**, כן תשובה מיראה,שהיא למטה בדרגה, היא נקראת "עד ה'", ולא עד בכלל, (ועי' יומא פ"ו) ותשובה מאהבה נקראת "אל ה'"...".

לפיכך, לצורך עליה למדרגה זו של תשובה מאהבה הוצרך עם ישראל לעבור תהליך הזדככות וזהו **השלב השני**: "וּמָל ה' אלקיך אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת ה' אלקיך בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ" רבי יונתן אייבשיץ מציין שתהליך הזדככות זה יתמשך מספר דורות עד אשר עם ישראל יגיע לדרגה של אהבת ה' שאינה תלויה בדבר: "שהאהבה לא תהיה בשביל גדולה ויקר כי היא אהבה בלתי שלימה, רק למען חייך בשביל התורה שהנחילנו לחיותינו" (תפארת יונתן דברים ל, ו). שלב זה שאנו נמצאים בו כיום הינו הקשה ביותר משום שהאומה נמצאת בתהליך ההתבגרות ולכן חלק מהסימפטומים לתהליך זה הם מרדנות פוסט מודרנית בכל המשתמע מכך, שקיעת הערכים ומשבר ההנהגה. האומה לא רק נאבקת להשתחרר מכבלי התפיסה הגלותית ביחס לתורה ולמצוות (יראת העונש), אלא גם בתרבות רומי אשר מנסה למושכה לתהום. האומה נאבקת על חייה, על שיבתה אל ה' וכאשר תצליח והיא תצליח "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן" (רמב"ם הל' תשובה ז, ו) – יגיע **השלב השלישי**: "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אלקיך לְשָׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל ה' אלקיך בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ". "כי תשוב – בכל לב ובכל נפש, היינו תשובה מאהבה ומי ששב מאהבה עומד לעד לעולם ואינו מתנודד כמו העובד מיראת העונש..." (הנצי"ב שם).

ד. מבחינה מעשית הדרך להתקרב לקב"ה על ידי עבודה מאהבה אידיאלית היא כדברי הרמב"ם (הל' תשובה י, ו): "דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך, אינו **אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו**, ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה, לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג". אם כן רק באמצעות קביעת זמנים הגונים ללימודי האמונה, יכול האדם להזדהות עם התוכנית האלוקית ותכני התורה וכך ירגיש מוטיבציה בקיום המצוות (עי' אגרות הראי"ה אג' ש'א) ויעשה את האמת מפני שהיא אמת.

צדיקים במיתתם קרויים זויים

רבי יעקב דב וילובסקי זצ"ל

הרב קלמן בר שליט"א

הרידב"ז נלב"ע בראש השנה ה'תרע"ד

ה גאון רבי איסר זלמן מלצר התבטא על הרידב"ז באמרו: "מח כזה לא היה במשך דורות".

הרידב"ז נולד בעיר קוברין (פלך גרודנא) בשנת תר"ה לאביו רבי זאב ומילדותו יצא שמו כעילוי ומתמיד. בהיותו בן עשרים ושלוש נבחר לרב בקהילה הקטנה איזאבלין (פלך גרודנא). וכתב את ספריו הראשונים 'מגדל דוד' (חידושים על הבבלי והירושלמי) ו'חנה דוד' (על מסכת חלה). שמו יצא לתהילה בכל רחבי ליטא ובתרל"ו נקרא לשמש ברבנות בקהילת בוברויסק.

"מעודי הייתי בטבעי קנאי גדול"- כותב הוא בהקדמה לספרו בית רידב"ז, "ובעת שראיתי שעמודי היהדות מתרופפים ורוח הקרירות מנשבת באהלי ישראל, לא יכולתי להתאפק, ויצאתי ברוח הקנאה בכל כוחי. ומובן מאליו את גודל הנחת שהיה לי בעולמי אך עם כל זאת לא התאפקתי. לא אוכל בשום אופן להתאפק בתחתי ארגז".

בשבתו בבוברויסק הוציא הרידב"ז את קובץ השו"ת שלו 'שו"ת הרידב"ז' עבר לווילנא, לפלוצק, וייסד ישיבה גדולה ששמה יצא ברחבי ליטא. התמסר ללמוד בתלמוד הירושלמי שבזכותו יגאלו ישראל מגלותם. מפעל חייו היה בהוצאת התלמוד הירושלמי בתוספת חידושים ופלפולים על דרך בעלי התוספות בתלמוד הבבלי. וכדבריו בהקדמתו: "לטהר הדרך ולבאר הדרך האמיתי בירושלמי, אשר כל ישראל יכולים לעבור בו".

בשנת התסר"ג היגר לארצות הברית, במשך שנתיים היה מנהיגן הרוחני של הקהילות היהודיות בשיקגו. הוא לא הסתגל לרוחה של הארץ החדשה ובשנת התרס"ה יצא למצוא מנוחה בארץ ישראל. הרידב"ז התיישב בצפת והקים ישיבה בשם תורת ארץ ישראל אך בפי כל נקראה ישיבת הרידב"ז.

הרידב"ז היה בר פלוגתא של הרב קוק זצ"ל (שכיהן באותה תקופה כרבה של יפו). נושאי המחלוקת הם: סוגיית עבודת האדמה בשנת השמיטה, והיחס כלפי היהודים החילונים במושבות. הדים רבים לחילוקי הדעות אפשר למצוא באגרות הראי"ה.

הרידב"ז התנגד להיתר עבודת האדמה בשנת שמיטה. הוא השתדל לחדש את השמיטה על כל דקדוקיה והוציא מהדורה חדשה של הספר פאת השולחן לרבי ישראל משקלוב. וצירף לו פירוש ופירוט ההלכות הקשות בשמירת השביעית. הקים קרן מיוחדת לתמוך באיכרים שיקבלו על עצמם להשבית שדותיהם בשנת השמיטה.

מקרה מעניין אירע לעת זקנותו. צפת, חורף, כפור, שלג כבד. הרידב"ז מתעקש ללכת לבית הכנסת ביום יארצייט של אביו. למקורביו שניסו להזהירו מפני הסכנה שבכך, סיפר את הסיפור הבא:

כשהיה ילד, שב יום אחד מהחדר ובידו פתק שהרס את שלוות הבית. הפתק בישר על גרעון בתשלום שכר המלמד וגרוע מכך, על הפסקת הלימודים.האב רבי זאב לא ידע עצה כיצד להמשיך את לימודי יעקב דוד הקטן. זה כמה חדשים שהפרנסה ממנו והלאה. באותה שעה שמע האב שגביר אחד הקים בית חתנות לבנו, צריך לבנות תנור אלא שאין להשיג אבנים. הגביר הודיע כי אותו בעל מלאכה שיביא לו לבנים ישולם לו טבין ותקלין. מיד קם רבי זאב, פרק את התנור שעמד בחדר המרכזי, פינת החום המשפחתית שלחמה בעוז בחורף הרוסי. התנור פורק בזהירות והורכב מחדש בבית הגביר.

משך כל אותו חורף קפאו עצמותיהם של בני המשפחה כדי שיעקב דוד ימשיך בלימודיו באין מפריע. סיים הרידב"ז: "אם לאבי היה מותר לישב בקור הרוסי אני אתחשב בקור הצפתי ולא אומר קדיש על אבי...?!".

הרידב"ז נלב"ע בצפת בראש השנה שנת תרע"ד.